

Pius XI.: Skvělé encykliky, nešťastná politika

Martin R. Čejka

13. februára 2024 ✝ Cirkev Politika ✝ CZ

---

10. února před osmdesáti pěti let zemřel papež Pius XI. Historici o něm hovoří především v souvislosti s vzestupem dvou totalitních režimů, německým národním socialismem a komunismem v Sovětském svazu, na něž v roce 1937 reagoval encyklikami *Mit brennender Sorge* (O postavení katolické církve v Německu) a *Divini redemptoris* (O bezbožném komunismu).

Přední místo v učení Pia XI. zaujímá encyklika *Quas primas* o společenské vládě Krista Krále z roku 1925, kterou rovněž ustanovil svátek Krista Krále o poslední říjnové neděli. Společenským otázkám se věnoval i v encyklice *Quadragesimo anno* z roku 1931, v níž navázal na učení papeže Lva XIII. Pius XI. vydal také roku 1929 důležitou encykliku pojednávající o výchově mládeže *Divini illius magistri* a o rok později stále aktuální encykliku o manželství *Casti connubii*. Jeho vůbec první encyklika *Ubi arcano* (O pokoji Kristově v království Kristově) z roku 1922 bývá poněkud nepřesně označována za podnět ke vzniku Katolické akce. Zvláštní připomenutí si zejména v pokoncilní době zaslouží encyklika *Mortalium animos* (O jednotě křesťanů) z roku 1928, kde papež odsuzuje ekumenické snahy v duchu jednání rovného s rovným a poukazuje, že skutečné jednoty lze dosáhnout pouze návratem do katolické Církve.

Navzdory podnětnému a hlubokému teologickému odkazu Pia XI. je jeho pontifikát poznamenán v některých ohledech ne příliš šťastným pastoračním přístupem a politickými přehmaty, které měly osudové následky.

Pápež Pius XI.

zdroj: wikimedia commons

Modus vivendi aneb Odsouzení Action française

Ukázkovým příkladem, který v jistém smyslu poskytuje i vzorec smýšlení Pia XI., se stal zákaz deníku *L'Action française* a stejnojmenného kontrarevolučního hnutí ve Francii.

V roce 1926 se skupina katolické mládeže obrátila na bordeauxského arcibiskupa kardinála Pierra Andrieua s dotazem, jestli katolík může být členem *Action française*. Šlo jim především o to, že v čele hnutí stojí Charles Maurras, který nikdy neskrýval, že je agnostikem, třebaže vždy projevoval úctu ke katolickému náboženství a Církvi. Arcibiskup Andrieu pak v diecézním časopise *L'Aquitaine* 27. srpna 1926 odpověděl, že rozhodně ne. Jeho rozhodnutí záhy podpořil Pius XI. v dopise zveřejněném v katolickém deníku *La Croix*. Nakonec se v deníku Svatého stolce *L'Osservatore Romano* ukázal dekret Svatého oficia, který odsuzoval deník *L'Action française* a sedm starších Maurrasových knih. Na všechny členy hnutí, a dokonce i čtenáře deníku, byly uvaleny neobvykle tvrdé tresty, přičemž nejtěžším z nich byl zákaz přijímání svátostí. Zmíněné tresty zrušil až Pius XII., což bylo jedno z jeho prvních rozhodnutí po nástupu do úřadu.

Pius XI. v dopise arcibiskupu Andrieuovi označil *L'Action française* za skupinu, která ohrožuje „víru a mravnost“, jelikož vytváří „nový náboženský, mravní a společenský systém, například v otázce Boha, vtělení, Církve a obecně dogmat a katolické morálky, a to zejména v oblasti politiky, která je logicky podřízená morálce“, což v podstatě vede k „obrození pohanství“. Není přesně jasné, co měl papež na mysli, když psal o „Bohu, vtělení, Církvi a dogmatech“, jelikož pokud se *Action française* k těmto tématům někdy vyjadřovala, tak se vždy podřizovala katolickému učení. Patrně zde narážel na Maurrasovy osobní názory, které, jelikož se jednalo o agnostika a filozofického pozitivistu, se skutečně a nutně v některých bodech s katolickým pohledem rozcházejí. (Navíc se většinou jednalo, o myšlenky z publikací, které vyšly téměř před třiceti lety.) Potrestání všech členů a přívrženců hnutí však poukazuje, že zde šlo o něco jiného.

Ostatně, i historici, kteří nejsou nakloněni, přiznávají, že se vlastně jednalo o záminku. Nasvědčuje tomu i skutečnost, že jiné organizace podobné tresty nepostihly, byť se na rozdíl od *Action française* od katolického učení odchylovaly zcela otevřeně a programově (viz například Národní fašistickou stranu v Itálii s její neopohanskou statolatrií).

Politologové zmiňují různé důvody kroků Pia XI., ale povětšinou se shodují na dvou základních. Papež se snažil dosáhnout *modu vivendi* s liberálními vládami a podepsání dohod, které by zajišťovaly Církvi předem stanovená práva. V tomto ohledu představovala radikální a monarchistická *Action française* ve Francii překážku. Pro Pia XI., který vždy projevoval jistý proněmecký sentiment, byla v tomto směru vzorem strana Centrum, přičemž nástrojem „smíření“ ve Francii se měla stát Národní katolická federace, která, alespoň ne otevřeně, republiku nezpochybňovala. Není tajemstvím, že socialistický premiér Aristide Briand vyhrožoval, že se Francie vrátí k antiklerikální politice, pokud Církev neodsoudí *Action française*. Někteří označují následné navázání diplomatických vztahů a uzavření dohod mezi Paříží a Vatikánem za „odměnu“ z francouzské strany.

Korunovacia pápeža Pia XI.

zdroj: garystockbridge617.getarchive.net

Druhým důvodem, který do jisté míry souvisí s prvním, bylo to, že Pius XI. prosazoval centralistické a do jisté míry byrokraticko-klerikální pojetí spravování církevních záležitostí, a to i v politické oblasti. Proto usiloval o podřízení téměř veškeré činnosti katolíků přímému duchovnímu dozoru. Nezávislé organizace, jejichž vztah k Církvi byl nepřímý, v tom smyslu, že se pouze jejich členové osobně podrobovali církevnímu učení a duchovnímu vedení, považoval za problém, jelikož byly nezdárka veřejností a ve společnosti vnímány jako „katolické“, ale Církve na ně přitom neměla žádný bezprostřední vliv. Úsilí katolíků se podle něj mělo soustředit v rámci Katolické akce, jejíž podobu sám předestřel v encyklice *Ubi arcano*.

V kontrastu s postojem Pia XI. vůči Action française stojí přístup mnoha předních církevních hierarchů. Mezi příznivce hnutí patřily zhruba dvě třetiny francouzských biskupů v čele s lyonským arcibiskupem kardinálem Hectorem Sevinem, jakož i významní kardinálové, kupříkladu zapřísáhlý bojovník proti modernismu Louis Billot, který později neskrýval svůj nesouhlas s papežovými kroky, nebo tajemník Římské kurie Gaetano de Lai. Mechelenský arcibiskup kardinál Désiré Mercier v rozhovoru se spisovatelem Léonem Daudetem o Maurrasovi prohlásil: „Jaká ušlechtilost duše!“

Ale rozdíl je především patrný, srovnáme-li politiku Pia XI. s postojem sv. Pia X. Dílo hlavního myslitele Action française bylo v Římě dávno dobře známé. Už 16. ledna 1914 označila Posvátná kongregace pro index zakázaných knih jeho čtyři publikace za *pessima* („velmi špatné“), přičemž většina členů kongregace zvažovala odsouzení i dalších tří. Tehdy osobně zasáhl sv. Pius X., aby kongregace své závěry nezveřejňovala s tím, že Maurrasovy knihy jsou *damnabilis non damnandus* (tj. hodné odsouzení, ovšem ne nutně k odsouzení).

Sv. Pius X. přistupoval k Action française a jejímu myšlenkovému vůdci s očividnou shovívavostí, ba přímo náklonností. Francouzskému hudebnímu kritikovi Camillu Bellaigueovi během soukromé audience řekl, že někteří preláti jsou na něj „jako psi“ a dožadují se, aby Maurrase odsoudil. Papež jim odpověděl, aby se za něj raději modlili, a označil ho za „dobrého obránce Církve“. Prozradil, že se sám za Maurrasovo obrácení modlí. Tehdejšímu lillskému biskupovi a pozdějšímu kardinálovi Alexisi Charostovi sv. Pius X. sdělil: „Dokud budu žít, Action française nebude odsouzena. Vykonala mnoho dobrého. Brání zásady a autoritu, brání řád.“

Sv. Pius X. viděl v Action française sílu, která vzdoruje liberální záplavě pustošící Francii, a proto si zaslouží podporu, Pius XI. došel k závěru, že bude prospěšnější se s vládnoucími kruhy dohodnout a nedráždit je nesmlouvavými radikály z Maurrasova hnutí. Otázkou je, zda tímto postupem něčeho významného dosáhl, tedy kromě toho, že zadal francouzské pravici osudovou ránu, ze které se už nikdy nevzpamatovala.

Zanedlouho podobný postup Pius XI. zopakoval v Mexiku vůči katolickým povstalcům *cristeros*, ale ani tam jeho politika ústupků neslavila větší úspěch, díváme-li se na věc z hlediska rozkvětu katolické víry, a ne pouze dosažení chvilkového falešného pokoje.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/pius-xi-skvele-encyklyky-nestastna-politika/>